
TRENDY VE SLOVNÍ ZÁSOBĚ SOUČASNÉ NĚMČINY

Věra Höppnerová*

I když se v pedagogickém procesu zabýváme současným stavem jazyka, patří k jeho základním rysům neustálá změna a diferenciací.¹ Ve srovnání s ostatními jazykovými systémy – fonetickou morfologií nebo syntaxí – se slovní zásoba mění zvláště intenzivně. Je otevřeným systémem, který citlivě reaguje na změny života společnosti. Nová slova vznikají a jiná se přestávají užívat, čímž slovní zásoba reaguje na nové skutečnosti.

Pojem současný německý jazyk se vztahuje na poměrně dlouhý časový úsek – chápe se jím jazyk po druhé světové válce. Výzkum trendů se přitom soustřeďuje především na němčinu v Německé spolkové republice. Němčině v Rakousku a Švýcarsku i v bývalé NDR je při zkoumání trendů věnována malá pozornost.²

Tendence a proudy, které působí v jazyce, jsou různorodé a někdy i protichůdné a vycházejí z různých sfér komunikace.

Jaké trendy můžeme pozorovat v současném německém jazyce?

1. Vliv odborného jazyka

Na prvním místě je třeba uvést vliv odborného jazyka. Nikdy v minulosti nebyl tak výrazný jako dnes. Hovoří se dokonce o „zaplavit odbornými termíny“.³ Podle Lutze Mackensena⁴ pochází každé desáté slovo mluveného jazyka z oblasti techniky. Důvod lze spatřovat v bouřlivém rozvoji techniky a přírodních věd, který si vyžaduje stále nová slova pro vynálezy, přístroje, spotřební zboží atd. (*Tiefkühltruhe, Satellitenfoto, im Internet surfen, Absturz, Maus*). Důležitou roli hraje i stoupající vzdělanost a populárně-vědecké programy v rozhlase a televizi. Lidé přicházejí stále více do styku s technickými popisy, návody a pokyny, které musí číst a kterými se musí řídit. Technické prostředky a procesy jsou lidem tak důvěrně známé, že se jim při obrazném vyjadřování přímo nabízí (*man gibt grünes Licht für die Privatisierung, die Konjunktur springt*

---

* Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů (hopp@vse.cz).

1 Große, 1993, s. 1.

2 Glück, 1990, s. 40.

3 Drosdowski, 1980, s. 619.

4 Mackensen, 1999, s. 167.

an, in der Bank werden Überbrückungskredite gewährt). Zvláště jazyk počítačů si osvojuje stále více lidí (*mailen, chatten, jemand ist „falsch programmiert“*).

Do obecného jazyka pronikají v souvislosti s globalizací od devadesátých let minulého století termíny z oblasti hospodářství, neboť se německá média soustavně zabývají jejími důsledky pro německý trh práce (*Fusionswelle, Fusionskarussell, Telekomriesen, Global Player*).

2. Vliv angličtiny

Žádný jiný trend nevzbudil tolik pozornosti kritiky a polemik jako vliv angličtiny. Němčina je považována za evropský jazyk s největším přírůstkem anglicismů. Vlivu angličtiny podléhají celé oblasti:

- gastronomie (*Hamburger, Hot Dog, Pommes frites*),
- sport (*Joggen, Aerobic, Fitness, Skateboard, Paragliding, Bowling*),
- móda (*Jeans, T-Shirt, Outfit, Bikini*),
- kosmetika (*Make-up, Lipstick, Aftershave, Spray*),
- odvětví volného času (*Caravan, Bungalow, Camp, Beautyfarm, Animateur, Wellness, relaxen*),
- hudba (*Band, swingen, Keyboard, Musicbox, Sound*),
- letecká doprava, která musí zajistit informovanost rovněž zahraničních turistů (*custom and passport control, tax free, area shopping*, v letadle je *no smoking area*, let je *in delay* nebo *gecancelt*).

Ani německé spolkové dráhy nezůstávají pozadu. Dřívější *Fahrkartenschalter* se často nazývá *ticket counter*, *Schnellzüge* jsou *Intercity* nebo *Eurocity*, *Zugpersonal* je *IC-Team* a na nádražích se má hledaný cestující dostavit k *Service Point* (*Auskunft*).

Nejvíce anglicismů se objevuje v odborných jazycích, a to jak v jazyce techniky, tak v hospodářství (*outsourcen, Global Player, Management-Buy-out, Leasing, Marketing, Business, Shareholdervalue*). Rozsah slov přejatých z angličtiny je mnohdy tak značný, že jsou – jak Peter von Polenz s mírnou nadsázkou říká – v příslušných textech německé pouze členy, pomocná slovesa, předložky a spojky.⁵ O značném vlivu angličtiny svědčí i skutečnost, že se slova přejatá z angličtiny podílí na celkovém počtu neologismů devadesátých let 40 %.⁶

Působení angličtiny se však zdaleka neomezuje jen na přejímání. Podle anglických vzorů vznikají kalky, tj. doslovné či volné překlady jako *Taschenbuch* (*pocket book*), *Selbstbedienung* (*self-service*), *Gehirnwäsche* (*brainwash*), *Ein-Weg-Straße* (*one-way-street*), *Spitzenverkehr* (*rush hours*), *Podiumsgespräch* (*panel discussion*), *genau* (*exactly*). Doslovně překládány jsou i frazeologismy *im gleichen Boot sitzen* (*to be in the same boat*), *einmal mehr* (*once more*), místo *noch einmal*. Někdy je převzat

5 Polenz, 1999, s. 400.

6 Steffens, 2007.

anglický význam slova: *Papier* ve významu stat', studie, pojednání, *meinen* ve významu znamenat (*rotes Licht meint: Halt!*), *kontrollieren* ve smyslu ovládat, ovlivňovat (*den Markt kontrollieren*), *realisieren* ve významu uvědomit si (*Haben Sie schon Ihren Gewinn realisiert?*)

Silný vliv angličtiny má mimojazykové i jazykové důvody. Co se týče mimojazykových, bývá na prvním místě obvykle uváděno obsazení Německa britskými a americkými vojsky po roce 1945 a velmocenské postavení USA po 2. světové válce. Zatímco ve východním Německu se vytvářela pojmenování pro nové instituce a jevy politického, kulturního nebo sociálního života podle ruštiny, byla v západním Německu vzorem angličtina.⁷

S vymoženostmi vědy, techniky, výroby a při napodobování amerického životního stylu jsou současně přebírána i příslušná pojmenování (*Laser, Computer, Late-night-Show, Workshop, Comics, Talkshow*).

Z hlediska jazykové ekonomie je to bezesporu výhoda – pojmenování jsou krátká a jednoznačná. Při převzetí anglického názvu odpadá hledání adekvátního německého označení. Mnohdy zdomácní právě anglicismus, ačkoliv v němčině existuje adekvátní překlad (*Mountainbike – Bergfahrrad*), jindy nabývají anglicismy zvláštních významů. Tak např. označuje *Drink* míchaný alkoholický nápoj, *Job* práci, přechodné zaměstnání, brigádu. Naproti tomu nemá *chatten* žádný vhodný německý protějšek, neboť *plaudern* vystihuje tento jev jen přibližně; stejně tak je tomu u *walken* a *gehen*.

Důležitou roli při pronikání anglicismů do současné němčiny však hrají i jazykové důvody.

Angličtina je od šedesátých let téměř výlučně cizím jazykem na školách. Poválečná generace si postupně osvojila určité znalosti angličtiny, což přejímání anglicismů do jisté míry ulehčilo.

Angličtina je navíc příbuzným germánským jazykem. Populace pod 45 a nad 10 let dnes umí anglická slova číst, vyslovovat a rozumí základní slovní zásobě angličtiny.⁸ Znalosti angličtiny ovšem mají své meze. Výzkumy ukázaly, že lidé angličtině v reklamě často nerozumí. To vedlo v některých případech k nahrazení německými slogany (tak např. místo *come in and find out* Douglas macht das Leben schöner).

Angličtina je pro Němce jazykem atraktivním, těšícím se velké prestiži. Anglicismy znějí moderně, nekonvenčně, lze jimi imponovat. Proto se používají často i zcela zbytečně (*News* místo *Nachrichten*, *CityCall* pro *Ortsgespräch*, *RegioCall* pro *Ferngespräch*, *Feeling* pro *Gefühl*).

K oblibě a upřednostňování anglicismů přispívá bezpochyby i skutečnost, že jsou často jednoslabičné, a tudíž kratší než jejich německé ekvivalenty (*Fan – begeisterter Anhänger, Hobby – Steckenpferd*).

---

7 Gück, 1990, s. 97.

8 Stedje, 1999, s. 168.

3. Politické a sociální eufemismy

Dalším, zdaleka ne novým trendem v německé slovní zásobě je vznik politických a sociálních eufemismů. Vznikají z potřeby zastírat či zmírňovat nepříjemné skutečnosti nebo sociální rozdíly. To vede k vytváření výrazů jako *Arbeitskräfte freisetzen* nebo *freistellen* (místo entlassen), *Preise regeln* (místo erhöhen), *Angleichung der Postgebühren* (místo Erhöhung), *Minuswachstum* (místo Flaute). Koncern musí *abspecken* (tj. Personal entlassen) aj.⁹ Co je však pro současný německý jazyk typické, je sociální nadhodnocení povolání s nižší prestiží nebo veřejných a sociálních institucí. K takovýmto sociálním eufemismům či „přikrášlujícím“ slovům patří např. *Landwirt* (místo Bauer), *Raumpflegerin* nebo *Hausangestellte* (místo Dienstmädchen), *Postzusteller* (místo Briefträger), *Glasreiniger* (místo Fensterputzer), *Gastarbeiter* (místo Fremdarbeiter). Rovněž označení *Arbeitnehmer* (pro Arbeiter, Angestellter) a *Arbeitgeber* (pro Unternehmer) mají zmírnit rozdílné sociální postavení.

Z názvů veřejných a sociálních institucí jsou eufemismy např. *Sonderschule* (místo Hilfsschule), *Seniorenheim* (místo Altersheim), *Psychiatrische Klinik* (místo Irrenanstalt).

Počínaje sedmdesátými léty se objevují konvenčně atraktivnější označení prodejních zařízení. Nenazývají se již střízlivě Laden nebo Geschäft, ale daleko lákavěji a honosněji *Küchenstudio*, *Boutique*, *Shop*, *Truhe*, *Ranch*, *Haarsalon*, *Hundesalon*, *Markt* nebo *Center*.

4. Popularizace jazyka

Vedle vlivu odborného jazyka na jazyk obecný působí v současné němčině i tendence protichůdná – prostřednictvím pronikání vlivu jazyka mládeže a školáků.¹⁰ Jejich výrazy přejímají a dále užívají i dospělí. *Jemanden nerven* (vedle jemandem auf die Nerven gehen), *cool* (místo toll, beeindruckend), *checken* (begreifen, kapieren), *Kohle* (Geld). Sem patří i velmi rozšířené superlativní výrazy, vyjadřující nadšení, jako *klasse*, *super*, *stark* či zesilující slova *echt gut*, *echt begabt*, *total süß* atd.

Trendy v současném německém jazyce nejsou v žádném případě pouze zvláštností němčiny. Silný vliv odborného jazyka, angličtiny i vznik politických a sociálních eufemismů můžeme pozorovat i v současné češtině. Jsou názorným dokladem toho, že vědecko-technický pokrok vyvíjí největší tlak na vznik nových pojmenování. Současně se ukazuje, že je alespoň částečná znalost angličtiny i pro učitele němčiny velmi užitečná, ne-li přímo žádoucí. Vznik komerčně účinných, eufemistických názvů je projevem snahy ovlivnit veřejné mínění, ať je to k politickým, sociálním či komerčním účelům. Poslední trend – pronikání výrazů jazyka mládeže a školáků do obecného jazyka – je pouze jedním z příkladů toho, že mluvený jazyk stále více ovlivňuje spisovný jazyk.

9 Betz, 1977, s. 311.

10 Drosdowski, 1980, s. 630.

Literatura

- BETZ, W. 1977. Sprachlenkung und Metapherstrategie und andere Tendenzen deutscher Sprachentwicklung. *Sprache im technischen Zeitalter*. 1977, Heft 63, s. 311.
- DROSDOWSKI, H.; HENNE, H. 1980. Tendenzen der deutschen Gegenwartssprache. In ALTHAUS, H. P.; HENNE, H.; WIEGAND, H. E. (Hrsg). *Lexikon der germanistischen Linguistik*. 2. vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Tübingen : Niemeyer Verlag, 1980, s. 619; 630.
- GLÜCK, H.; SAUER, W. W. 1990. *Gegenwartsdeutsch*. Stuttgart : Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1990, s. 40; 97.
- GROßE, R. 1993. *Zur Frage der Entwicklungstendenzen der deutschen Gegenwartssprache*. Heft 1. Langenscheidt Verlag, 1993, s. 1.
- MACKENSEN, L. 1999. Die deutsche Sprache unserer Zeit. 2. Auflage. Heidelberg, 1971. Zitiert nach STEDJE, A. *Deutsche Sprache gestern und heute. Einführung in Sprachgeschichte und Sprachkunde*. 4. Auflage. München : Wilhelm Fink Verlag, 1999, s. 167.
- POLENZ von, P. 1999. *Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart*. Bd. III, 19. und 20. Jahrhundert. Berlin; New York : Walter de Gruyter Verlag, 1999, s. 400.
- STEFFENS, D. 2007. Von „Aquajogging“ bis „Zickenalarm“. Neuer Wortschatz im Deutschen seit den 90er Jahren im Spiegel des ersten größeren Neologismenwörterbuches. *Der Sprachdienst*. 2007, Jg. 52, Heft 4, Juli–August, s. 155.
- STEDJE, A. 1999. *Deutsche Sprache gestern und heute. Einführung in Sprachgeschichte und Sprachkunde*. 4. Auflage. München : Wilhelm Fink Verlag 1999, s. 168.

TRENDS IN THE CONTEMPORARY GERMAN VOCABULARY

Abstract: Important changes in the contemporary German vocabulary are caused by the influence of language for specific purposes. In certain areas such as business, information science, sports, music, etc., the impact of English is remarkable and is also often criticised. The endeavour to influence the public opinion leads to the creation of political, social or commercial euphemisms. Some expressions from the language of young people and scholars are also becoming part of the common language.

Keywords: contemporary German vocabulary - trends - influence of language for specific purposes and English